ÇAĞDAŞ HUKUK

ÇAĞDAŞ HUKUKÇULAR DERNEĞİ MERKEZ YAYIN ORGANI

YIL:2 SAYI:14-15 TEMMUZ-AĞUSTOS 1993

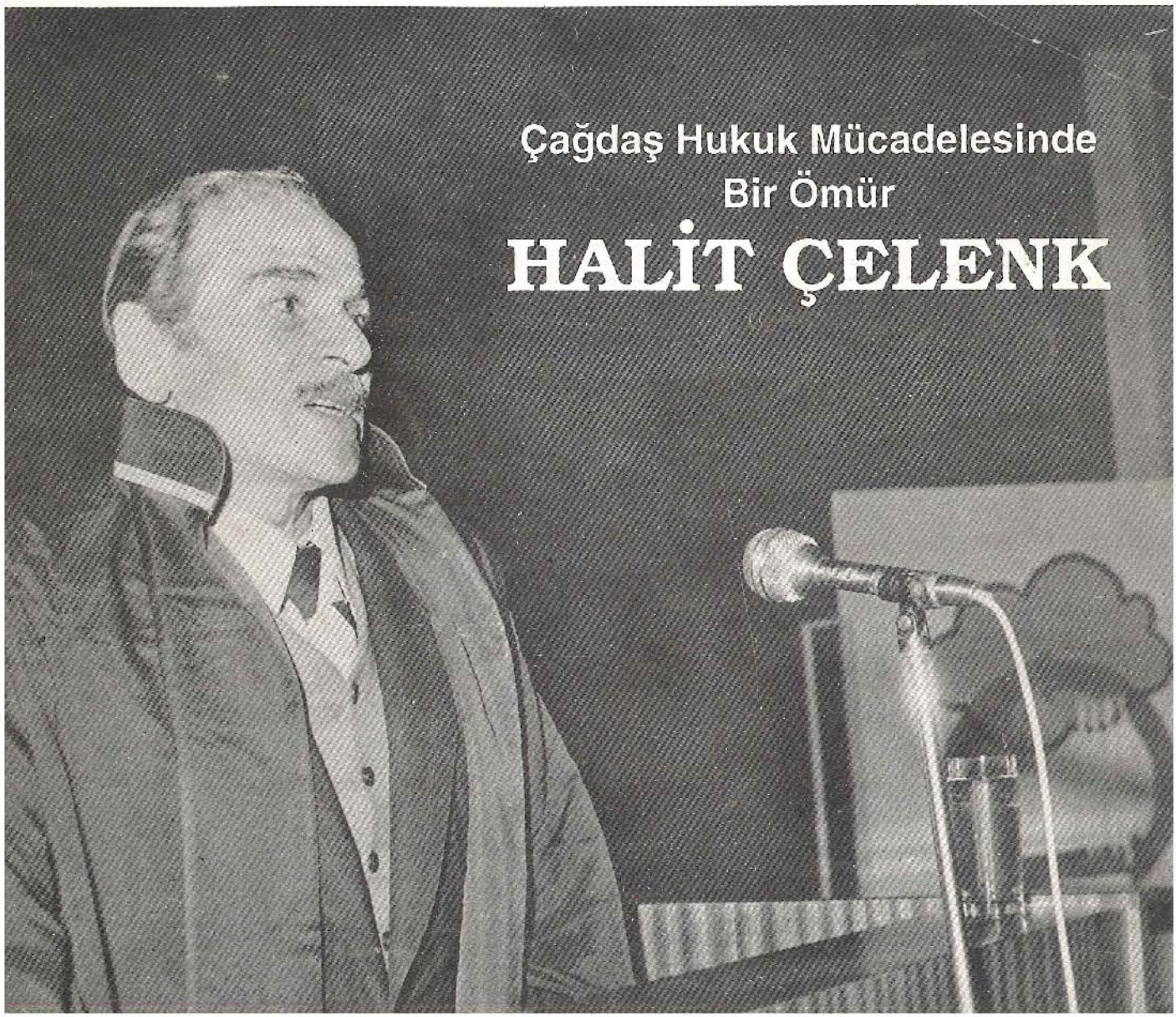

Çağdaş Hukuk Mücadelesinde Bir Ömür

HALİT ÇELENK

Halit Çelenk İle Röportaj

MÜCADELE İÇİNDE BİR ÖMÜR

Konuşanlar:
Av. Şenal SARIHAN
Av. Esin ÖZBEY

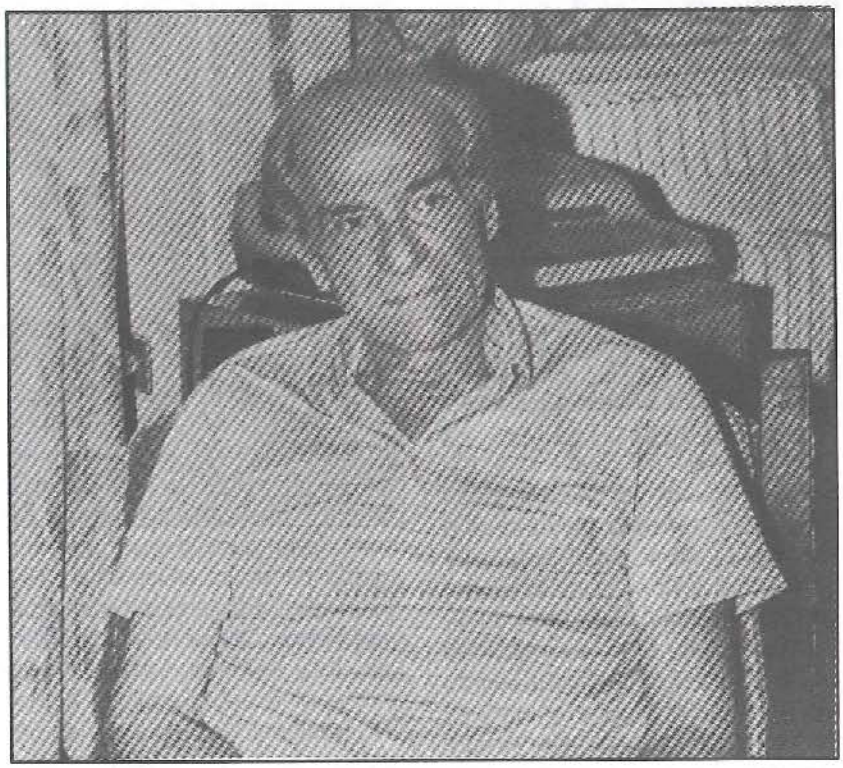

1- Nerede ne zaman doğdunuz? Çocukluğunuzda ve gençliğinizde nasıl bir aileye sahiptiniz? Ailenizin ya da içinde bulunduğunuz koşulların Halit Çelenk üzerindeki etkisi nasıl ve ne yönde oldu? Nasıl bir eğitim gördünüz? Bu bağlamda özgeçmişiniz?

Yanıt: 1922 yılında Antakya'da doğdum. Annem (Sıdıka Sipahi) ve babam (Mustafa Çelenkbaşoğlu) müslüman, sünni ve dindar insanlardı. Ailemin isteği üzerine Ali Hoca adında özel bir öğretmenden eski Türkçeyi yani Osmanlıcayı öğrendim. Böylece eski yazı ile yazılı kitapları okuyabilme olanağını kazandım. İlk, orta ve lise öğrenimimi Antakya lisesinde yaptım. O dönemde Hatay (eski deyimle İskenderun sancağı) Fransız mandası altındaydı. Antakya lisesinde öğretmenlerin çoğunluğu Fransızdı ve okul Fransızların yönetimindeydi. Okulda türkçe konuşmak yasaktı. Türkçe ve Türk edebiyatı dışındaki dersler Fransızca okutuluyordu. Öğretmenlerimiz arasında Mesut Fani Bilgili, Ali İlmi Fani Bilgili, Memduh Selim gibi 150'lik listede adları bulunan kişiler de vardı. Mehmet Akif Ersoy'u bu öğretmenlerimin arkadaşları olmaları ve Antakya'yı ziyaret etmeleri nedeniyle tanımak olanağını buldum.

Hatay'ın Türkiye'ye ilhakında ve Atatürk inkılaplarının Hatay'da uygulanmasında yoğun çalışmaları ve emeği olan, Halk Partisi başkanlığı, belediye başkanlığı görevlerinde bulunan büyük ağabeyim Selim Çelenk, Türkiye'deki şapka inkılabı üzerine Antakya'da ilk şapkayı giymiş ve adı "Gavur Selim"e çıkmıştı. Türkiye'de yeni harflerin kabulü üzerine, Antakya'da, özel dersaneler açarak yeni harfleri öğretme çalışmaları yapmıştı. Önceleri Avukat Ahmet Sırrı Hocaoğlu ile birlikte "Yeni Mecmua" adında bir dergi çıkarmış, sonra "Yeni Gün" adında bir gazete çıkarmış, daha sonra da bağımsız olarak "Atayolu" adlı bir gazete yayınlamış ve bu gazetenin başyazarlığını yapmıştı. Bu gazete günümüzde de Antakya'da yeğenim Günay Çelenk tarafından yayınlanmaktadır.

Düşünce yapımın oluşmasında ailemden ziyade orta ve lise öğrenimim, o dönemde okuduğum fransızca kitaplar ve öğrenci çevrem etkili olmuştur. Okul programı gereği biz öğrencilere, 18-19. yüzyıl Fransız klasiklerinden seçmeler okutuluyordu. Voltaire, Corneille, Lamartine, Moliere ve benzeri yazar ve düşün adamlarının yapıtlarını okuyor ve gerektikçe ezberliyorduk. Ben ayrıca 1789 Fransız burjuva demokratik devriminin düşünsel alanda hazırlayıcıları Montesquieu, J.J.Rousseau, Voltaire vb. düşünürlerin yapıtlarını okuyordum. Okuyup öğrendiklerim

1943 İstanbul, Eşi Şekibe Çelenk'le

bende, insanın yer yüzüne nasıl geldiği, bir yaratma olayının olup olmadığı, insanın nasıl düşünmeye başladığı konularını inceleme ve araştırma merakı uyandırmıştı. Bu düşünceler beni felsefe tarihine götürdü. Bulabildiğim Türkçe ve Fransızca kitapları okumaya başladım. Bu arada Darwin ve kuramını, Laplace kuramını, Tevfik Fikret'in şiirlerini, Nazım Hikmet'in şiir ve yapıtlarını okudum. İnsan hakları, insan üzerindeki baskılar, bu baskılara karşı verilegelen mücadeleler, giderek sosyalist düşünceler kafamda oluştu.

Daha sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde hukuk öğrenimini yaptım. Öğrenci iken okumalarımı sürdürüyor, yakın arkadaşlarımla konuşuyor ve tartışıyordum. O günlerde Kerim Sadi (Nevzat Uzunhasan) ile tanıştım. Antakya'dan kendisine yapılan yardımları ona ulaştırıyordum. İnsaniyet Kütüphanesi adı altında yayınladığı kitap ve broşürleri okudum. O dönemde sol yayınlar bugünkü kadar bol değildi. Haydar Rıfat'ın özet bir kapital çevirisi, Kerim Sadi'nin Almanca aslından çevirdiği kapital formaları, Manifesto'nun türkçe çevirisi, Nazım Hikmet'in şiirleri ve tiyatro oyunları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dilimize çevirtilen Max Beer'in Sosyalizm ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi gibi yayınlar vardı. Yabancı dil bilmeyenler bunlarla yetinmek durumundaydılar. Bu arada K.Marx'ın Kapital adlı yapıtının fransızca çevirisini, F. Engels'in "Devletin, Ailenin ve Mülkiyetin Kökeni" adlı yapıtının fransızca çevirisini okudum.

Fakültenin ikinci sınıfında aynı sınıfta öğrenci olan eşim Şekibe ile tanışarak arkadaş olduk. Okumayı seven, sürekli okuyan bir kızdı. Toplumsal ve siyasal konuları kendi aramızda konuşuyor ve arkadaşlarımızla tartışıyorduk. Düşüncelerimizde, değer yargılarımızda bir uyum oluşmuştu. 28/4/1943 gününde fakülte bahçesinde nişanlandık ve son sınıfta evlendik. Bu evlilikte, kimya yüksek mühendisi olan Serpil ve Ankara Tıp fakültesinde Doç.Dr. olan Ferda adında iki kızımız oldu.

Hukuk Fakültesini bitirdikten sonra Antakya adliyesinde ikimizde avukatlık stajı yaptık. Yedek subay ve kıta görevini tamamladıktan sonra 1948 yılında eşim Şekibe ile birlikte Samsun'da avukatlığa başladık. 1949 yılında Ceza Yasasının 142. maddesine dayanılarak, komünizm propagandası yapmak suçundan Samsun Ağır Ceza Mahkemesinde haklarında kamu davası açılan iki Rumeli göçmeninin savunmalarını üstlendim. Bu, meslek yaşamımın ilk siyasal davası oldu. Dava beraatle sonuçlandı.

1960 yılında Ankara'ya gelerek avukatlığa başladık. 1962 yılında Türkiye İşçi Partisi'ne katıldık. Ben genel kurulda, genel yönetim ve merkez yürütme kuruluna, Şekibe Çelenk de genel merkez haysiyet divanı üyeliğine seçildik. Şekibe Çelenk, ayrıca Ankara merkez ilçe başkanlığına ve ben de partinin merkez hukuk bürosu yöneticiliğine getirildik. 1965 yılında kurulan TÖS'ün (Türkiye Öğretmenler Sendikası) Anayasa değişikliği ile hukuksal varlığı sona erdirilinceye kadar hukuk danışmanlığını ve avukatlığını, daha sonra TÖB-DER'de da aynı görevleri sürdürdüm. 1967 yılında Türk Hukuk Kurumu yönetim kuruluna seçildim. Prof.Muammer Aksoy'un başkanlığında kurumun ikinci başkanlığını yaptım. 1965 yılında İlerici Avukatlar Derneği'nin, daha sonra Devrimci Avukatlar Derneği'nin kurucuları arasında yeraldım. 1976 yılında yüze yakın meslekdaşımla birlikte Çağdaş Hukukçular Derneği'ni kurduk. Bu derneğin genel başkanlığına seçildim. Dernek adına "Çağımızda Hukuk ve Toplum" adıyla aylık bir dergi yayınlamaya başladık. Anadolu'da avukat bulamayan ya da avukat tutmaya parasal gücü bulunmayan işçilere, yoksul köylülere, gençlere, öğrencilere, öğretmenlere hukuk bilgileri vermek amacıyla broşürler yayınladık.

1968-69 yılında Türk Hukuk Kurumu tarafından yılın hukukçusu seçildim. DİSK'e bağlı Genel-İş sendikası tarafından "Emperyaliz-

1943 Üniversite

me ve faşizme karşı verdiğim mücadele" gerekçe gösterilerek bana bir plaket, daha sonra da DİSK tarafından, 12 Eylül döneminde DİSK davasında savunman olarak yardım ve desteklerim gerekçe gösterilerek yine bir plaket verildi. Mülkiyeliler Birliği tarafından da 1990 yılında Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar'la birlikte yılın hukukçusu seçilerek bir plaketle ödüllendirildim.

1982 yılında Aydınlar Dilekçesinin hazırlanması çalışmalarına katıldım. Başta Aziz Nesin olmak üzere hazırlanan bu dilekçeyi imza ederek Kenan Evren'e verdik. Hakkımızda Ankara Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde dava açıldı. Dava beraatle sonuçlandı.

1986 yılında yüzlerce arkadaşımızla birlikte İnsan Hakları Derneği'ni kurduk. Derneğin onur kurulu başkanlığı görevini yaptım.

Değişik yıllarda Dikili, Kartal, Silifke, Adana-Seyhan, Altınoluk vb belediyeleri tarafından düzenlenen festivallerde, panellerde plaketler verildi.

Nazım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nın kuruluşundan bu yana yönetim kurulu üyesi görevini yapıyorum.

İNSAN HAKLARINA DAYALI BİR HUKUK İÇİN MÜCADELE EDEN HUKUKÇUDUR

2- Size göre "Hukukçu" kimdir? Bir hukukçudan beklenen nedir?

Yanıt: Hukuk, sınıflı toplumlarda, egemenler ve onların iktidarlarının yukarıdan aşağıya koydukları ve kendi sınıfsal çıkarlarını koruyan kurallar toplamı olamaz. Hukuk, tarih boyunca, yönetilen, baskı altında tutulan, yarattığı değerler elinden alınan köle, serf, topraksız köylü ve işçilerin, yani ezilenlerin egemenlere karşı verdikleri çoğu kez kanlı mücadeleler

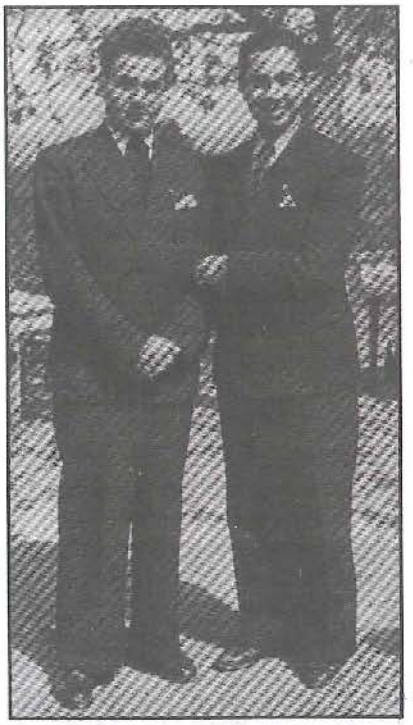

1942 Büyükada

sonunda kazandıkları ve günümüzde İnsan hakları dediğimiz haklar demetidir. Gerçek hukuk, insan haklarına dayalı hukuktur. Sınıflı toplumlarda bugün hukuk tepe üstü durmaktadır. Onu ayakları üstüne oturtmak gerekiyor.

İşte hukukçu, insan haklarına dayalı böyle bir hukuk anlayışını özümseyen ve bu doğrultuda mücadele veren insandır.

Hukukçunun; felsefe, felsefenin dalları (psikoloji, sosyoloji, mantık, genel filozofi), felsefe tarihi, hukuk felsefesi, insan hakları ve insan hakları mücadelesi konularında yeterli bilgiye sahip olması gerekir.

3- Bu değerlendirmeniz kapsamında "Hukuk Eğitimi" sizce nasıl olmalıdır?

Yanıt: İkinci soruya yanıt verirken bu konuya da değinmiştim sanıyorum. Bence orta öğretim ve hukuk fakülteleri programlarına "insan hakları dersi" konulmalıdır. Hukuk fakültelerinde bir "İnsan hakları kürsüsü" kurulmalıdır. Bu kürsüde, insan, insanın hak ve özgürlükleri, bu alanda tarih boyunca verilen mücadeleler her yönüyle, yansız ve nesnel bir çerçeve içinde öğretilmelidir. Felsefe ve hukuk felsefesi mecburi bir ders olarak okutulmalıdır.

4- Mesleğe başladığınızdan bu yana "Türkiye'de hukuk" nasıl ve hangi yönde gelişti? Bu değerlendirmenize göre hukukçulara düşen görev nedir?

Yanıt: Avukatlık mesleğine başladığım zamandan bu yana, 1961 Anayasası'nın yürürlükte olduğu dönem dışında, (1961-69 yılları) hukuk alanındaki gelişmeler olumsuz olmuştur. Demokrasinin; başka bir deyişle Hukuk devletinin temel ögelerinden biri olan düşünce ve örgütlenme özgürlükleri kısıtlanmıştır. 141-142. maddeler yakın zamana kadar yürürlükte kalmıştır.

Ölüm cezası varlığını sürdürmüştür. Sendikal haklar kısıtlanmış ve kullanılamaz hale gelmiştir. Cumhuriyet tarihinin yaklaşık üçte ikisi sıkıyönetim ve olağanüstü hal uygulamaları ile geçmiştir. Bu dönemlerde hak ve özgürlükler alabildiğine sınırlanmış ve adeta ortadan kaldırılmıştır. Özellikle 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde düşünce ve örgütlenme özgürlüğünü engelleyen ceza maddelerinin cezaları daha da arttırılmış, savunma hakları kısıtlanmıştır. 12 Mart döneminde 1961 Anayasası'nın hak ve özgürlüklerle ilgili tüm maddeleri geriye doğru değiştirilmiş, daha sonra 12 Eylül döneminde bu Anayasa tümden yürürlükten kaldırılmıştır. Bu anayasa yerine çağdışı bir baskı anayasası yani 1982 Anayasası getirilmiştir. Bu anayasaya göre devlet kutsaldır, bireyler onun

1943

tab'asıdır. Bu dönemde toplumsal tüm yasalar geriye doğru değiştirilmiş, yada yeniden düzenlenmiş ve kutsal devlet felsefesine uygun hale getirilmiştir. Pişmanlık yasası adı verilen bir yasa yürürlüğe konulmuş bireyler muhbirliğe ve jurnalcılığa itilmiş ve ahlak kuralları tahrip edilmiştir. Terörle mücadele yasası ile hukuk devleti alt üst edilmiş, kaldırılan 141-142. maddeler yerine düşünceyi cezalandıran, basın özgürlüğünü baskı altına alan yeni hükümler getirilmiştir. (M.8). Birleşmiş Milletlerce ilan edilen "İşkencenin Önlenmesine İlişkin Sözleşme" ülkemizce de kabul edilmiş ise de tüm ısrarlı istemlere karşın mahkemelerce uygulanmamıştır.

1961 Anayasasının getirdiği hak ve özgürlükler, bu doğrultuda kabul edilen yeni toplumsal yasalar, bu arada kamu görevlilerine tanınan sendika kurma hakkı, 141-142. maddelerin uygulanmasındaki dikkat ve titizlikler, olumlu tutumlar 6-7 yıl kadar sürmüş ama 12 Mart baskı dönemi bunları da ortadan kaldırmıştır.

SİYASİ DAVALARA KATILMAK TOPLUMSAL GÖREVDİR

5- Siyasi davalara neden ilgi duydunuz? Bu ilgiye neden olan olaylar ya da koşullar neydi?

Yanıt: Ötedenberi ülkemizde tekelci kapitalist bir ekonomi sistemi uygulanmaktadır. Bu sistem "sömürü"ye dayalı bir sistemdir. Bu sisteme karşı çıkanlar, onu eleştirenler, hakça bir toplumsal düzenin kurulması için çaba gösterenler Ceza yasasının 141-142, 312, 168, 146 ve benzeri maddelerine göre yargılanageldiler. Son zamanlarda 141-142. maddeler yürürlükten kaldırılmış ise de, bunların yerine yine düşünce açıklamasını suçlayan ve cezalandıran, Terörle Mücadele Yasası'nın sekizinci maddesi getirilmiştir.

İnsan haklarına dayalı bir hukuk anlayışını benimseyen, demokratik bir hukuk devletinin gerçekleşmesini amaç edinen bir hukukçu olarak bu insanları ve

onların haklarını savunan dernek, sendika, oda vb. kuruluşların yöneticilerini savunmayı toplumsal bir görev saydım.

ÜÇ DALIN ÇİÇEĞE DURMASINA TANIKLIK

6- Sizin için avukatlığın en zor dönemi yada davası hangisidir?

Yanıt: Savunduğum tüm davalara ayırım yapmaksızın önem verdim. Savunmalarımı titizlikle hazırlamaya çaba gösterdim. Meslek yaşamının 45. yılındayım. Bugün bile bir savunma yaparken heyecan duyuyorum, başarılı olmak istiyorum. Savunma mesleğinde galiba bu heyecanı yitirmemek gerekir diye düşünüyorum.

Ama Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin inan ve arkadaşları davası sonunda verilen haksız ve adaletsiz ölüm cezalarının infazında bulunmak, o geceyi yaşamak, savunma mesleğimin ve insan olarak yaşamımın unutulmaz bir gecesi oldu. Sanki üç dal çiçeğe durmuşlardı. Aradan 21 yıl geçti, o geceyi bugün gibi anımsıyorum, acısı yüreğimde... Acı Mayıs'lara karşın aydınlık günler ergeç gelecek... Geceler birikimlerini sürdürecek...

SAVUNMADAN ÖTÜRÜ SANIK OLMAK

7- Savunmalarınızdan ötürü yargılandınız mı? Bu durum mesleği savunma olan sizi düşünsel ve duygusal olarak nasıl etkiledi?

Yanıt: Mahkemelerde yaptığım savunmalardan ve bunun bir bölümü olan cezaevi görüşmelerinden ötürü hakkımda birçok soruşturma ve davalar açıldı. Bu soruşturma ve davaları ileride yazmayı düşünüyorum. Burada sadece bunlardan birkaç tanesini anımsatmakla yetinmek istiyorum.

12 Mart döneminde Deniz

1943 Askeri Kamp

Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan ve arkadaşları davasında, savunman arkadaşlarımla birlikte ortaklaşa hazırladığımız 156 sayfalık bir savunmada, bir tümcede geçen "önyargı" sözcüğünden ötürü askeri savcıya hakaret suçundan, benim de içinde bulunduğum 11 avukat hakkında kamu davası açıldı. Mahkeme bizler hakkında birer yıl ağır hapis cezası verdi. Askeri yargıtay kararı bozdu, mahkeme verdiği kararda direndi. Daha sonra dava sürerken Af Yasası çıktı, dosya işlemden kaldırıldı.

12 Mart döneminde, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'la Mamak Askeri Cezaevinde görüş yaparken yaptığım konuşmadan ötürü sahte bir tutanak düzenlenerek hakkımda ağır cezalı bir suçu övme ve iyi gördüğünü söyleme suçundan ötürü Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nca tutuklama isteğiyle soruşturma emri verildi. Bu emre göre soruşturma açıldı. Tutanak, tutukluların bayan yakınlarına sarkıntılık etmesinden dolayı, avukat arkadaşlarımızla kendisini komutanlığa bir çok kez şikayet ettiğimiz ve hakkında kabarık bir dosya bulunan Üstteğmen Burhan Poturna tarafından düzenlenmiş ve orada bulunan iki üç görevliye de imza ettirilmişti. Üstteğmenin bizim konuşmalarımızı dinlemeye de o günkü yasalara göre hakkı yoktu. Yaptığım savunmalar sonunda hakkımda takipsizlik kararı verildi ve tutuklama isteği de red edildi.

12 Eylül döneminde, MHP davasını davacı (davaya katılan) olarak izlediğimiz günlerde, tutuklu bulunan TÖB-DER Genel Başkanı Gültekin Gazioğlu ve arkadaşları ile Mamak Askeri Cezaevinde görüşürken tutuklu 13 Ülkü Ocaklının saldırısına uğradım. Kanlar içinde yere yıkıldım. Başıma demir ayaklı bir tabure ile vurdular. Yerlerde sürüklenerek kapıdan zor çıkabildim. Bir tertip vardı. Saldırganlar bulundukları arka koğuşlardan üç nöbetçiyi aşarak gelmişlerdi ve görüşe geldiğimiz saatte görüş yerinde bulunan 10 kadar komando da gitmişlerdi. Haklarında dava açıldı. Bu dava değerli hukukçu dostum ve savunmanım Avukat Veli Devecioğlu tarafından titizlikle izlendi. Sanıklardan bir bölümü cezalandırıldılar.

12 Eylül döneminde TKP davasında sanık olarak yargılanan ve bugün İstanbul'da avukat olarak çalışmakta olan o zaman hukuk fakültesi öğrencisi Fethiye Çetin ile ceza evinde görüşürken, iki astsubay tarafından görüşmemiz kesildi, engellendi. Durumu bir tutanak düzenleyerek Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na bildirdim ve şikayette bulundum. Bu astsubaylar şikayet edilldiklerini öğrenince hakkımda sahte bir tutanak düzenleyerek cezaevindeki tutukluları isyana teşvik ettiğimi iddia etmişler ve davacı olmuşlardı. İki dava birleştirilerek Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde görüldü. Yargılama sonunda mahkeme hem astsubaylar hakkında hem de benim hakkımda beraat kararı verdi. Aslında beraat ettirilen onlardı, aklanmaları için bir çözüm bulunmuştu.

Bu ve benzeri baskılar, soruşturmalar, tutuklama istemleri, davalar, savunma mesleğimde, haksızlıklarla mücadelede daha da bilenmemi sağladı.

SAVUNMA HAKKI HERKES İÇİN YAŞAMSAL BİR HAKTIR

8- Bu bağlamda savunma dokunulmazlığı hakkındaki düşünceleriniz nedir? Yasal düzenlemelerde, uygulamada bu konudaki sonuçlar...?

Yanıt: Bu soru, bir araştırma konusudur. İncelenmelidir. Savunma mesleğinin dokunulmazlığı güvenceye bağlanmalıdır. Burada söz konusu olan bizlerin değil, "Savunma"nın dokunulmazlığıdır. Savunmana sağlanacak dokunulmazlık, aslında savunma hakkına, bu hakkın kullanılmasına sağlanacak dokunulmazlıktır. Savunma hakkı, toplumda ayırımsız herkes için yaşamsal önemde bir haktır.

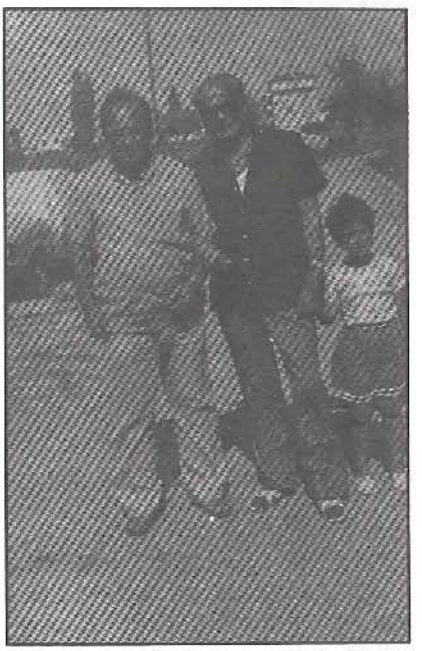

1990 Ören, Uğur Mumcu ile

SAYISIZ DAVA!..

9- İzlediğiniz davalar... Yeşilyurt köylülerinin davası, işkence davaları, barış davası, DİSK davası, TÖB-DER davası ve diğerleri...?

Yanıt: 12 Mart döneminde; Devgenç davası, Aydınlık davası, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) davası, Deniz Gezmiş ve arkadaşları davası, THKPC davası, Mahir Çayan ve Cihan Alptekin savunmaları, İrfan Solmazer ve arkadaşları (66 subay) davası, Köykoop davası, Sol yayınları davaları, Mihri Belli davaları, Süleyman Ege davaları...

12 Eylül döneminde; DİSK da-

vası, Barış davası, Tip davası, Tsip davası, TKP davası, TÖB-DER davası, TDKP davası, Partizan davası, TKP-B davası, Kurtuluş davası, Halkevleri davası, Türkiye Yazarlar Sendikası davası, İlhan Erdost davası, Yeşilyurt köylüleri davası, İlhami Soysal davası, Prof.Sadun Aren davası, Bilim ve Sosyalizm Yayınları davaları, Sol Yayınları davaları, Süleyman Egenin kitap yakma davası başta olmak üzere birçok davada savunman olarak bulundum.

TÜRKİYE'DE DEĞİŞMEYEN GÜNDEM... ÖRGÜTLÜ MÜCADELE ZORUNLULUĞU

10- Örgütlü mücadele hakkındaki düşünceleriniz? Bu konuda önerileriniz neler olabilir?

- Örgütlü mücadeleden söz açmışken kurucusu olduğunuz ve başkanlığını yaptığınız Çağdaş Hukukçular Derneği'nin dünü ve bugünü hakkında bize neler söyleyebilirsiniz? Böyle bir derneğin kurulmasına sizi iten nednenler neydi? ÇHD nasıl etkin olabilir?

- Yine bu bağlamda barolaın işlevi konusunda ne düşünüyorsunuz? Mevcut durumlarıyla baroların örgütlü mücadele içinde yeraldığını ve baskı gruplarından birini oluşturduğunu söyleyebilir misiniz?

Yanıt: Toplumsal konularda örgütlü mücadelenin zorunluluğu tartışılamayacak kadar açıktır. Biz ilk çağdaş hukukçular derneğini kurduğumuz zaman, dernek tüzüğünün amaç maddesinde de açıkladığımız gibi "Çağdaş bir hukuk anlayışını savunmak, yaygınlaştırmak, yasal düzenlemelerin hümanist bir hukuk anlayışına uygun olarak yapılmasını sağlamak, bu yolda çaba göstermek" amacını güdüyorduk. Bu derneğin, 19 şubesiyle birlikte yaptığı çalışmaların, yayınlarının, çağdaş hukuk anlayışının tanıtılmasında, öğretilmesinde yararlı sonuçlar verdiğine inanıyorum. Bugünkü Çağdaş Hukukçular Derneği'ne de bu alanda önemli görevler düşmektedir. Şube sayısını arttırarak, dergi yayınını sürdürerek, önemli hukuk sorunlarını irdeleyen broşürler yayınlayarak, yürürlükteki yasaları çağdaş hukuk anlayışına göre eleştirip değerlendirerek, yasa değişiklikleri önererek, yasa tasarılarını değerlendirerek, barolarla işbirliği ve dayanışmanın yollarını araştırarak, bu doğrultuda çalışmalar yaparak, önemli adımlar atılabilir. Barolar kuşkusuz, sosyal politika açısından birer "Baskı Grubu"durlar. Baskı grubu olmalıdırlar. Ama barolarımızın kimi istisnalar dışında baskı grubu olarak görevlerini yerine getirdiklerini söylemek olanaksızdır.

İNSAN HAKLARI İHLALLERİ DEVLET KAYNAKLIDIR

11- İnsan hakarı ve insan hakları ihlalleri konusunda şu andaki durumun bir değerlendirmesini yapar mısınız? "İnsan hakkı"nın tanımı sizce nedir? İnsan hakları ihlallerinin faili her zaman devlet midir?

30 Ağustos 1946 Yedeksubay İzin Dönüşü

Yanıt: Bugün Türkiye'de ve dünyada "İnsan hakları mücadelesi" önemli ve güncel bir sorun oluşturuyor. Bunun nedeni insan hakları ihlallerinin yoğunlaşmasıdır. Bu ihlaller değişik biçimlerde her gün daha da yoğunlaşarak sürmektedir. Ülkemizde bu ihlaller, işkence, yargısız infazlar, olağandışı mahkemelerce verilen haksız ölüm cezaları, düşünce açıklamayı suç sayan ve cezalan-

İstanbul 1943, Şekibe Çelenk'le

1947 Devrek, Askerlik

dıran, basın özgürlüğünü yaralayan yasa hükümleri, kitap toplatma kararları, kitap yakma olayları vb.şekillerde kendini gösteriyor.

- İnsan hakkı, yukarıda da kısaca değindiğim gibi, tarih boyunca sömürülenlerin, baskı altında tutulanların, ezilenlerin egemenlere karşı verdikleri mücadeleler sonunda kazandıkları hak ve özgürlüklerdir. Bu hakkın temelinde, emeğin karşılığını alma mücadelesi vardır. Köle, serf, işçi ve emekçi, eşitlik ve özgürlük mücadelesi verirken, temelde kendisinin yarattığı ve efendi, bey, patron tarafından gasbedilen artı değere sahip olmak, hakkını geri almak istemektedir. Emeğinin ürününe sahip olma ona kişiliğini ve onurunu da getirecek, onu köle, serf, teb'a olmaktan çıkaracak özgür insan yapacaktır.

- İnsan hakları ihlalleri genelde devlet tarafından yapılır ve yapılagelmektedir. Kimi örgütler tarafından yapılan eylemleri olayın kendi özelliğine ve koşullarına göre değerlendirmek gerekir.

"YARGISIZ İNFAZ" CİNAYETTİR

- Yargısız infaz; kolluk görevlilerinin, Polis Vazife ve Yetki Yasası'nın 16. maddesiyle Asayişe Müessir Fiillerin Önlenmesi hakkındaki yasanın getirdiği koşullara uyulmaksızın silah kullanarak yaşama son vermektir. Bu bir cinayettir. Hiç bir yasa kolluk görevlisine öldürme yetkisi veremez. Yasanın verdiği yetki silah kullanma yetkisidir, bu da koşullara bağlanmıştır. Uygulamada bu koşullara uyulmamakta, izlenen kişiyi sağ yakalamak için tüm önlemler alınmamakta ve insanlar öldürülmektedir. Böyle bir uygulama hiç bir açıdan savunulamaz. Yargısız infazların bilinçli olarak yapıldığını gösteren çok sayıda örnek vardır.

Bu uygulamalar devlete olan güveni sarsmaktadır.

OLAĞANÜSTÜ DÖNEMLERDE SAVUNMA DİMDİK AYAKTAOLMALIDIR

12- "Olağanüstü dönemlerde" tanımladığınız hukukçulara ne gibi görevler düşmektedir? Olağanüstü mahkemelerde yapılan avukatlık hangi biçimde daha yararlı hale getirilebilir?

Yanıt: Olağanüstü dönemlerde ve her zaman olağanüstü (olağan dışı da denilebilir) yargıya karşı mücadele verilmelidir. Sıkıyönetim Askeri Mahkemeleri, Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi yargı bağımsızlığına, doğal hakim ilkesine ve yargı güvencesine sahip olmayan mahkemeler yerine mevcut, genel ağır ceza mahkemelerinin görev yapması savunulmalıdır. Yargı organlarında bu mahkemelerin kuruluş yasalarının Anayasaya ve uluslararası antlaşma ve sözleşmelere aykırılığı ileri sürülmeli, sorunun Anayasa mahkemesine götürülmesi istenmelidir. Doğrular her zaman, her yerde savunulmalıdır. Haksız ve hukuka aykırı uygulamalara, olayın özelliğine göre ödünsüz mücadele verilmelidir.

- Devlet Güvenlik Mahkemelerinin askeri hakim ve savcılarının atanmaları, yargının bağımsızlığı, hakim güvencesi ilkelerine aykırıdır. Yine bu mahkemelerin kuruluşu, doğal hakim esasına, uluslararası antlaşma ve sözleşmelerdeki yargı esaslarına da ters düşmektedir. Ayrıca bu mahkemelerin kuruluş yasası, Anayasanın Temel ilkeler bölümünde yeralan, yasaların "Demokratik devlet" anlayışına aykırı olamayacağı ilkesine de ters düşmektedir. Anayasada yeralan bu ilke çok önemlidir, savunmalarda her zaman gözönünde tutulmalıdır. Demokratik bir devlette yargının bağımsızlığı temel bir ilkedir. Yargının bağımsız olmadığı bir devlette, o devletin demokratik olduğunu kabul etmek olanaksızdır.

- Mahkemeler bir bütündür. Bir mahkemede, bir üyenin bile yargı ilkelerine aykırı biçimde atanması, o mahkemeyi yargı ilkelerine aykırı duruma düşürür.

LAİSİZM GİDERSE TEOKRATİK DEVLET GELİR

13- Sizce Laisizmin ülke gündemindeki ve demokrasi mücadelesindeki yeri nedir? ne olmalıdır?

Yanıt: Laisizm, din kurallarına devlet ve toplum yönetiminde yer verilmemesi anlamına gelir. Vatandaş dinsel inançlarında ve ibadetlerinde elbetteki özgür olacak-

1949 Samsun, İlk Yazıhanede

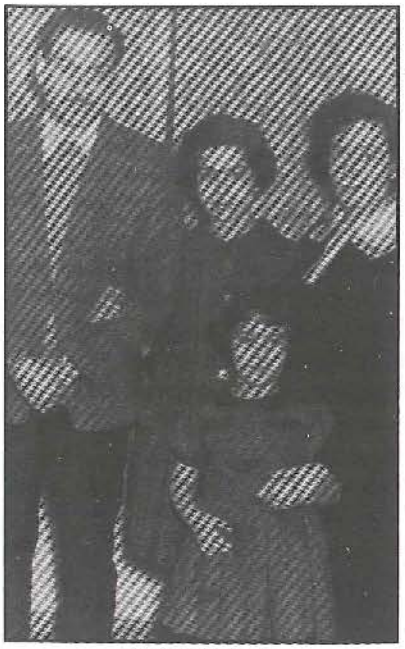

1964 Ankara

tır. Bu niteliği ile laisizm, demokratik cumhuriyetin öğelerindendir. Batıdan farklı özellikler daşıyan ülkemizde Laisizm kaldırıldığı takdirde, teokratik bir devlet şekline kapılar açılmış olur.

ÖĞRENME VE ÖĞRETME TEMEL HAKTIR

14- Sizce "Basın" insanın temel haklarından "bilme hakkı"nı edinmesini, geliştirmesini ne kadar sağlıyor? Eğer sağlamıyorsa insanların "kendi kanaatlerini serbestçe oluşturdukları"ndan söz edilebilir mi?

Yanıt: Öğrenme ve öğretme insanın temel haklarındandır. Bu da eğitim, öğretim, basın ve yayın yoluyla sağlanabilir. Kişinin bu temel hakkına sahip olabilmesi basının ve yayının özgür olması koşuluna bağlıdır. Oysa ülkemizde basın ve yayının özgürlüğünü kısıtlayan yasa hükümleri vardır. Basın Yasası, Terörle Mücadele Yasası gibi... Bu yasalarda gerekli değişiklikler yapılmadıkça insanların kendi kanaatlarını özgürce oluşturdukla-rından sözedilemez. Bugün Medya denilen tek yönlü basın yayında bu konuda önemli olumsuz bir etken oluşturmaktadır.

İŞKENCE İNSANLIK SUÇUDUR

15- İşkenceye karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile TCK.'nun 243. maddesini bizim için karşılaştırır mısınız? Bu karşılaştırma sonucunda iç hukuk bakımından yapılması gereken nedir? ne olmalıdır?

Yanıt: Yukarıda da söylediğim gibi, işkenceye karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, işkencenin tanımı ve önlenmesi konusunda önemli ilkeler getirmiştir. Bu sözleşmenin ülkemiz tarafından kabul edilmesi olumlu olmuştur. Ancak yargı organları bu sözleşmenin uygulanmasında çekingen davranmaktadırlar. Oysa anayasa hükümlerine göre bu sözleşmeler yasa değerindedir ve mahkemelerce uygulanması gerekir.

Öte yandan işkence bir insanlık suçudur. İnsanın beden dokunulmazlığına, yaşam hakkına bir saldırıdır. Bu kadar ağır bir suç için Ceza yasasının 243. maddesinin getirdiği yaptırım gülünç denilecek kadar hafiftir. Bu cezanın, suçun ağırlığı oranında arttırılması gerekir. Yine yapılacak anayasa değişikliklerinde bu tür uluslararası sözleşme ve antlaşmaların yargı organlarınca uygulanacağına ilişkin açık hükümler getirilmelidir.

MÜCADELE AİLE BİRLİĞİNİ PEKİŞTİRİR

16- Bu konuşmaya ancak bu kadarını alabildiğimiz bütün hukuk mücadeleniz aile yaşantınızı ve özel yaşamınızı nasıl etkiledi?

Yanıt: Bu mücadelenin; benim, eşim ve çocuklarım üzerinde olumsuz hiç bir etkisi olmamıştır. Baskılar, davalar, tutuklamalar ve ölüm tehditleri inançlarımız ve hukuk anlayışımız doğrultusundaki mücadele direncimizi ve kararlılığımızı daha da bilemiştir.

17- Hukuk yada kendiniz için görev bildiğiniz tüm bu uğraşlar dışında özel olarak ilgilendiğiniz, zaman ayırdığınız şeyler var mı?

Yanıt: Okumak ve yazmak.

BÜYÜK BİR HUKUKÇU, SEVGİLİ BİR AĞABEY

18- Ben sizin hem müvekkiliniz hem de meslektaşınız oldum. Bu nedenle mahkemelerde sizi çok izledim. Yargıçlar size özel bir saygı gösterirler. İzlediğim bir başka şey daha var. Tüm müvekkilleriniz size "Ağabey" diye seslenirler. Saygı ve sevginin bu güzel yumağını nasıl kuruyorsunuz? Bu olguda sizin yapınızın mı yoksa özenlerinizin mi katkısı var?

Yanıt: Mahkemelerde görev yaparken salt savunma görevini yapan ve savunmaya ağırlık veren onun dışında savunma ile ilgisi olmayan bir takım konuşmalara, çabalara yer vermeyen bir görev anlayışı içinde çalıştım ve mümkün mertebe bilgilerim, araştırmalarım oranında davayı yürüttüm. Sanıyorum bu tür bir çalışma birçok davalarda hakimler açısından da aydınlatıcı oldu ve onlara da yardımcı yol gösterici oldu. Bu nedenle hakimlerinde bir yerde savunmaya daha saygılı davranmak zorund kaldıkları hatta buna önem verdikleri sonucunu çıkarıyorum. Bunun yanında ayrıca dava dosyasını da çok iyi incelemek ve bütün kanıtları ve bütün belgeleri hukuk açısından gerektiği biçimde değerlendirme ve bunları mahkemeye iletme doğrultusunda bir yöntem zannediyorum ki başarılı oluyor. Başka bir yönü var sorunun, o da şu; hakimlerle özel ilişki kurmaktan her zaman kaçındım. Tamamen ilişkilerimi kendi

savunma görevim çerçevesinde yürüttüm. Özel ilişkiler yoluyla bir takım sonuçlar almaktan her zaman uzak durdum. Sanıyorum ki bunlar bir savunman için başarılı olmanın yollarıdır. Ben müvekkillerimi çok seviyordum ve onlara gerçektendeğer veriyordum. Çünkü onlar inanıyordum ki Türkiye'de hakça bir düzenin kurulması için çalışıyorlardı. Ve bu çalışmalar nedeniyle başlarına bu sorunlar geliyordu. Bu davalar açılıyordu. Dünya görüşü itibariyle hakça bir düzenin gerçekleştirilmesi doğrultusunda çalışma yapma yönünden ben de aynı düşüncedeydim. Ve onlarla yani müvekkillerimle olan ilişkilerimde son derece sıcak, karşılıklı sevgiye dayanan bir tutum içinde oldum ve sanıyorum müvekkillerimin de bana karşı olan saygı ve sevgileri de böyle oluşmuştur.

GERÇEK ÖDÜL İNANÇLARINIZI KORUMAYI BAŞARMAKTIR

19- Halit ağabey siz bildiğimiz kadarıyla bazı ödüller de aldınız. Bu ödüllerin birisi sanıyorum Türk Hukuk Kurumundan, yılın hukukçusu ödülü 68-69 yılında. Bir de Mülkiyeliler Birliği tarafından verilmiş olan bir ödül var. Bizim bilmediğimiz başka ödüller de olabilir. Bunlar hangi gerekçelerle verilmişti. Bize bu konuda kısaca bilgi verir misiniz?

Yanıt: Bir çok ödüller verildi kurumlar, kuruluşlar, dernekler, sendikalar tarafından. Hatırladığım kadarıyla 1968-69 yılında Türk Hukuk Kurumu tarafından yılın hukukçusu seçilmiştim. Gerekçesini de kurum adına rahmetli Muammer Aksoy yazmıştı. Gerekçesinde; "Adaletin gerçekleşmesi Atatürk devrimlerinin ve Anayasanın korunması doğrultusundaki devamlı ve cesur davranışlarından ötürü Türk Hukuk Kurumunun 68/69 yıllarının hukukçuları olarak seçilmiş beş hukukçu arasında yer alan Ankara Barosu avukatlarından TÖS Genel Merkezi Hukuk Müşaviri Halit Çelenk'e bu ödül verilmiştir" deniyordu. Böyle bir gerekçe ile daha sonra Genel-İş tarafından da bana bir ödül verildi. Genel-İş'in vermiş olduğu ödül de işçi sınıfının emperyalizme karşı mücadelesine katkılarından ötürü... gerekçesine dayanıyordu. Daha sonra Mülkiyeliler Birliği tarafından bir ödül verildi. Orada iki kişiye ödül verilmişti. Birisi Yargıtay Başkanı Ahmet Coşar ve ben Halit Çelenk olarak iki kişiye ödül verildi. Onun da gerekçeleri ödülde yazılıdır. Tam hatırlamıyorum, ama okumak mümkün. "Hukukun üstünlüğü ilkesinin savunulmasında ve yerleştirilmesinde düşünce ve eylemleriyle katkıda bulunanlara bu ödül verilmiştir. Ülkemizin demokratikleşmesi ve hukuk devletinin tam olarak kurulup yerleşmesinde meslek yaşamı boyunca katkıda bulunan hukukun üstünlüğünün yaşama geçirilmesinde, insan hakları savaşımında ön safta yer alan, düşünce ve demokratik örgütlenme özgürlüğünün önündeki tüm engellerin kaldırılmasında sürekli, etkin ve yoğun çaba gösteren yazar ve savunman olarak ilgili her yerde uğraş veren çok yönlü hukuk adamı Halit Çelenk'e". Daha sonra DİSK tarafından bana bir ödül verildi. Burada da "DİSK'in 12 Eylül darbesine karşı verdiği mücadelede gösterdiğiniz dayanışmanın anısına" gerekçesiyle bu ödül verilmiştir. Çünkü 12 Eylül döneminde açılan büyük davaların çoğunda görev yaptım. İstanbul'da DİSK davasında, Barış davasında, TİP davasında, TSİP davasında, Türkiye Yazarlar Sendikası davasında ve daha birçok davalarda ve Ankara'da ayrıca TKP davasında, Halkevleri davasında, Prof.Dr. Sadun Aren hakkında açılan davada, Devrimci Yol davasında Şenal hanımla birlikte girdiğimiz davalarda savunman olalrak görev yaptık. Bu ödüller aslında çok güzel şeyler. Avukatlık mesleğini yaparken maddi yönü bazen hiç düşünmeyerek bazen ikinci, üçüncü plana iterek sadece inancınıza göre suçsuz olan ve hakça bir düzen için yaşamlarını ortaya koyan o insanları savunmanın zannediyorum ki tek ödülü de bunlardır, öyle düşünüyorum.

4 Nisan 1951

1943-Haydarpaşa

SOSYALİZME İNANIYORUM

20- Ben Türkiye'nin gündemini (yaşım gereği) 1980'de yakaladım. Yani mesleki bakış açısıyla. Bu tarihten önceki hukuku kitaplarda, gazetelerde okuduğum kadarıyla biliyorum. Ama uygulamada ne idi hukuk, yani sizin mesleğe başladığınız günden bu yana hukuk sizin tanımladığınız, bizim anladığımız anlamda uygulamada hangi yönde gelişti? Gelişti mi, ilerledi mi? Gündemdeki sorunlar bu bağlamda değişiklik gösterdi mi? Sorunlar devamediyor mu? Örneğin sosyalizm, laiklik, sendikal hareket, basın, örgütlülük, insan hakları bu bağlamda yargısız infazlar ve yaşam hakkı?..

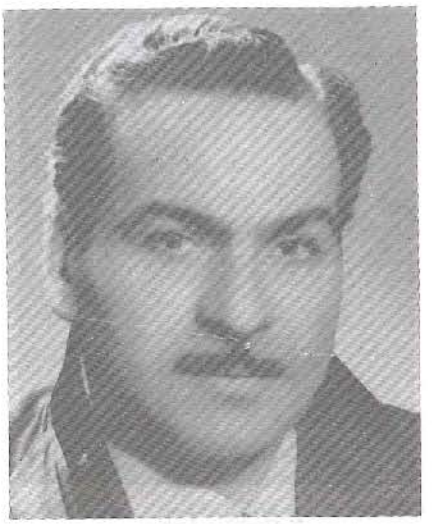

Yanıt: Konular epeyce geniş ve gerektiği gibi yanıtlayabilmem için şüphesiz ki biraz zaman lazım ama şöyle söyleyeyim, örneğin sosyalizm: Son yıllarda Türkiye 'de ve hatta dünyada Marksizm-sosyalizm üzerine bir çok tartışmalar oldu ve Marksist teorinin değerini yitirdiği ve komünizmin çöktüğü emperyalizmden artık sözedilemeyeceği emperyalizm diye bir olgunun bugün artık mevcut olmadığı, sınıf mücadelesinin kalktığı ve bilimsel teknolojik devrimin bugünkü aşamasında artık emek-sermaye çelişkisi diye bir çelişkinin yokolduğu ve sınıf mücadelesinin de artık anlamını yitirdiği yolunda bazı eleştiriler yapıldı. Ben bu eleştirilerin hiçbirine inanmadım, değer verme-dim.

Marksizm bugün, bütün değerini dün olduğu gibi bugün de inancıma göre korumaktadır. Sosyalizm yine geçerlidir. Eğer toplumda bir sömürü varsa sınıflar varsa, sınıflar mücadelesi de vardır ve sömürü var oldukça sosyalizm de var olacaktır. Buna bütün gönlümle ve kalbimle inanıyorum. Bilimsel teknolojik devrimin sınıf mücadelesini ortadan kaldırdığı inancında değilim. Emperyalizmin de ortadan kalktığı inancında değilim ve en son örnek olarak Irak olaylarını göstermek mümkündür. Başta Amerike olmak üzere emperyalizmin bir saldırısıydı Irak'a yapılan saldırı. Emperyalizm bugün de sürüyor ve emperyalizmin ortadan kalktığını ileri süren insanlara sorduğumuz zaman, "Irak'taki bu saldırıyı emperyalizm değil de kim yapıyor diye sorduğunuz zaman onu emperyalizm yapmıyor onu Amerika'daki bazı generaller yapıyor" yanıtını veriyorlardı. Ama hep bildiğimiz gibi bu bir kişi meselesi değildir. Bu şu paşanın şu askerin şu generalin bir ürünü olamaz, bu doğrudan doğruya o toplumun egemen sınıflarının çıkarları doğrultusunda yapılan bir saldırıydı. Ve bu da emperyalizmin kendisi idi. Nitekim bugün Somali'de yine Amerikan emperyalizmi Birleşmiş Milletler'i de kendi yedeğine alarak saldırılarını ve sömürüsünü sürdürüyor. Geçenlerde New York Times'de bir yazı yayınlandı. Bir Amerikan yazarı diyor ki, Amerika'nın bugün savunduğu yeni dünya düzeninin temelinde sömürgecilik vardır. Ve şimdi emperyalizm yerine yeni dünya düzeni adı altında Amerika başta olmak üzere, diğer emperyalist ülkeler Avrupa'nın diğer emperyalist ülkelerinin de desteği yardımı ile, ortaklığı ile dünyada kendini vahşetini, kendi sömürüsünü sürdürüyorlar. Ve geri kalmış ülkelerin insanlarının alınterlerine de el koymaya devam ediyorlar. Bu nedenle marksizm ve sosyalizm üzerine yapılan eleştirilere katılmıyorum. Bu bir süreçtir. Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa ülkelerinde bazı gelişmeler olmuştur. Bunların teori ile doktorin ile sosyalizm ile bir ilgisi olmadığı inancındayım. Bir uygulama yanlışlar nedeniyle belli bir noktaya gelmiştir. Ve o uygulama başarısız olmuştur. Ama uygulanmak istenen sosyalist sistem hiçbir zaman ne iflas etmiştir, ne de değerini yitirmiştir. Orada başarısızlığa uğrayan bu sistem yarın öbür gün inancıma göre başka ülkelerde kendi ekonomik sosyal koşulları uygun olacak ülkelerde ve daha ileride bütün dünyada bence başarıya ulaşacaktır. Laiklik konusuna gelince laiklikten ben şunu anlıyorum. Devlet yönetiminde ve toplum yönetiminde şeriat ilkelerinin değil ama akılcı ilkelerin daha doğrusu insan aklının biliminin rehber olarak, yöntem olarak, çalışma usulü olarak uygulanması şeklinde anlıyorum. Laik bir toplumda elbetteki halkın toplumun dinsel inançlarına saygı gösterilecektir. Onun ibadet hakları saygı görecektir. Ama devlet yönetiminde ve toplu yönetiminde bu ilkelerin hiçbir rolü olmamak gerekir. Böyle düşünüyorum.

21- Halit Çelenk, Halit Çelenk'i nasıl değerlendiriyor?

Yanıt: Bu sorunun yanıtını beni tanıyanlara bırakıyorum. Teşekkür ve saygılarımla... ■